

The Journal of International Social Science Education

ISSN: 2146-6297 (Online) Dergi websayfası: <https://www.dergipark.org.tr/en/pub/issej>

Sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan grafik düzenleyicilerin çeşitli boyutlarda incelenmesi

Ahmet Galip Yücel

Önerilen atf: Yücel, A. G. (2024). Sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan grafik düzenleyicilerin çeşitli boyutlarda incelenmesi, *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 10(1), 1-22. DOI: 10.47615/issej.1444375

Makale linki: <https://doi.org/10.47615/issej.1444375>

© 2024 Yazar(lar). Baskılar ve izinler: Yazarlar makalelerini USBED/Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisinde yayınladıktan sonra basılı olarak veya Birinci Baskı olarak çevrimiçi paylaşma iznine sahiptir.

Öne Çıkanlar

Grafik düzenleyiciler öğrenme ve öğretme sürecinde öğrenci tutumunu, motivasyonunu ve öğrenmesini kolaylaştıran araçlardır.

Bu çalışmada sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan grafik düzenleyicilerin içerik ve şekil özellikleri ile kullanım amaçları ele alınmıştır.

Çalışmanın sonuçları ileride yayımlanacak ders kitaplarında grafik düzenleyicilerin verimli kullanımı hakkında yazarlara veri sağlayabilir.

USBED/Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi hakemli bir çevrimiçi dergidir. Bu makale araştırma, öğretim ve özel çalışmalar amacıyla kullanılabilir. Makalenin içeriğinden yalnızca yazarlar sorumludur. Dergi makalelerin telif hakkına sahiptir. Yayıncı, araştırma materyalinin kullanımıyla bağlantılı veya doğrudan veya dolaylı olarak ortaya çıkan herhangi bir kayıp, işlem, talep veya masraf veya zarardan sorumlu tutulamaz.

Tüm yazarlardan, sunulan çalışmalarla ilgili olarak diğer kişi veya kuruluşlarla herhangi bir finansal, kişisel veya diğer ilişkiler dahil olmak üzere herhangi bir fiili veya potansiyel çıkar çatışmasını ifşa etmeleri istenir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan grafik düzenleyicilerin çeşitli boyutlarda incelenmesi

Ahmet Galip Yücel

Eğitim Fakültesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir, 50300, Türkiye

Sosyal bilgiler dersi doğası gereği tarih, coğrafya, hukuk, ekonomi ve siyaset gibi sosyal bilimlerin bilgi ve kavramlarını öğrenciye kazandırmayı amaç edinir. Öğrenciler söz konusu bilgi ve kavramların bazılarını aşına olmayabilir hatta bunları ilk kez duyuyor olabilirler. Dolayısıyla öğrenme ve öğretme sürecinde çeşitli destekleyiciler gerekebilir. Bu araçlardan birisi de grafik düzenleyicilerdir. Bu çalışmada ortaokul düzeyinde sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan grafik düzenleyicilerin mevcut durumlarını içeriksel, biçimsel ve kullanım amacı bakımından incelemek amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında veriler doğrudan yazılı materyal niteliğindeki ders kitaplarından toplandıktan sonra çalışmada doküman inceleme deseni kullanılmıştır. Çalışma kapsamında her sınıf düzeyinden bir özel yayınevine ve bir de MEB yayınlarına ait olmak üzere ikişer ders kitabı incelemeye dâhil edilmiştir. Çalışma sonucunda beşinci sınıf ders kitaplarının içeriksel bakımdan tüm grafik düzenleyicileri içerdiği ancak değerlendirici ve ayrıntılayıcı grafik düzenleyicilere daha fazla yer verildiği anlaşılmıştır. Biçimsel olarak ise tablo ve merkezci grafik düzenleyicilere ağırlık verildiği tespit edilmiştir. Altıncı sınıf ders kitaplarında ise içeriksel bakımdan karşılaştırmacı ve hiyerarşik, biçimsel bakımdan ise merkezci ve tablo halinde grafik düzenleyiciler daha fazla yer bulmuştur. Yedinci sınıf ders kitaplarında ise içeriksel olarak sıralayıcı ve hiyerarşik, biçimsel olarak ise zincir halindeki grafik düzenleyicilere ağırlık verilmiştir. Beşinci ve yedinci sınıf ders kitaplarında altıncı sınıf ders kitaplarına oranla çok daha fazla grafik düzenleyici kullanılmıştır. Genel olarak bakıldığında altıncı sınıf dışında ders kitaplarında ortalama düzeyde grafik düzenleyiciye başvurulduğu düşünülmektedir. Altıncı sınıfta ise kullanılan grafik düzenleyicilerin yetersiz sayıda olduğu söylenebilir.

MAKALE TARİHİ

Geliş tarihi 28 Şubat 2024

Kabul tarihi 18 Haziran 2024

ANAHTAR KELİMELER

Grafik düzenleyici, sosyal bilgiler öğretimi, ders kitabı

Makale Türü

Araştırma makalesi

İLETİŞİM Ahmet Galip Yücel ahmetyucel@gmail.com Eğitim Fakültesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir, 50300, Türkiye

© 2024 Yazar(lar).

Bu makale Creative Commons Attribution-NonCommercial ile lisanslanmıştır. Lisans, (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>) koşulları altında dağıtılan ve ticari olmayan amaçla eserini remix, ince ayar yaparak ya da üzerine geliştirerek kendi eserlerinde kullanılmasına izin verir. Ancak ortaya çıkan yeni eseri benzer lisans ile lisanslamak zorunda değildir.

Giriş

Sosyal bilgiler; disiplinlerarası yaklaşım ile tasarlanan ve bu sayede tarih, coğrafya, hukuk, ekonomi ve siyaset gibi sosyal bilimlere ilişkin bilgi ve kavramları öğrenciye kazandırmayı amaç edinen bir derstir. Öğrenciler söz konusu bilgi ve kavramların bazılarında aşına olmayabilir ya da ilk kez duyuyor olabilirler. Bilhassa ekonomi ve coğrafya gibi disiplinlerin kavramlarıyla öğrenci kendi hayatında sık karşılaşmayabilir. Dolayısıyla öğrenme ve öğretme sürecinde bu noktada çeşitli stratejiler kullanılması gerekebilir. Milli Eğitim Bakanlığı'nda (MEB) buna paralel olarak Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının (SBÖP) (2018) uygulanmasında dikkat edilmesi gereken hususlar arasında kavram öğretimine yer vermiştir. Programın uygulanmasında dikkat edilecek hususlar başlığının beşinci maddesinde farklı kavram öğretim yaklaşımlarının uygulanması gerektiği belirtilmiştir.

Öğretimi destekleyici çeşitli araçlar, birbirleriyle ilişkili disiplinlerin bilgi ve kavramlarının kazandırılmasında öğretmenlere yardımcı olabilir. Öğretimi destekleyici araçlardan birisi de grafik düzenleyicilerdir. Grafik düzenleyicilerin temelinde bilgilerin çok iyi düzenlenmesi amacı yer alır (Yılmaz ve Baş, 2023). Grafik düzenleyiciler kavramların semantik ve imgeleme olarak farklı şekillerde depolanmasına olanak veren, bağlamlar arasında ilişki kuran iki boyutlu görsellerdir (İlter, 2014). Böylece gerek sözel gerekse görsel öğrenmeye fırsat tanırırlar. Kavramların ilişkilerinin bağlantı ve oklarla gösterildiği araçlar olan grafik düzenleyiciler öğrenme öğretme sürecinde öğrenmeyi kolaylaştırmak amacıyla kullanılır (Yetişensoy ve Akdeniz, 2023). Dolayısıyla dersin her aşamasında yer alabilirler.

Nakiboğlu ve Yıldırım (2018) grafik düzenleyicilerin; konunun özetlenmesinde, sonuç çıkarılmasında, önceki bilgilerle yeni bilgilerin ilişkilendirilmesinde, kavramlar arası ilişkilerin sunulmasında ve fikirlerin düzenlenmesinde etkili olduğunu belirtmektedir. İlter (2014) ise hiyerarşi, neden sonuç ilişkisi, karşılaştırma, benzerlik ve zıtlık gibi yapıların düzenlenmesinde grafik düzenleyicilerin güçlü araçlar olduğunu ileri sürmektedir. Parçalar arasında ilişkiyi sağlayan grafik düzenleyiciler öğrenme sürecine bütünsel bir yaklaşıma da destek olur. Ayrıca bu araçlar öğrencileri motive ettiği gibi öğretmenlerin de keyif aldığı destekleyici araçlardır (Pınar ve Merdan, 2016). Dönmez ve arkadaşları (2007) literatürden yola çıkarak grafik düzenleyicilerin öğrenme ve öğretme sürecindeki faydalarını; içerikle ilgili kavramların mantıksal bağlantılarını gösterme, fikir çatısı oluşturma, ipucu sağlama, yeni ile eski bilgilerin eşleştirilmesine yardımcı olma ve öğretim amaçlarının belirlenmesine destek olma şeklinde özetlemiştir. Dolayısıyla grafik düzenleyiciler eğitimin her alanında ve düzeyince kullanılabilir işlevsel destekleyicilerdir.

Sosyal bilgiler kapsamında yer alan bilim ve disiplinlerin bilgileri zaman zaman karmaşık bir yapı arz edebilir. Çok fazla bilgi ve kavramın bir arada öğrenilmesi öğrenci açısından kolay bir görev olmayabilir. Bu bağlamda Dönmez, Yazıcı ve Sabancı (2007) öğrencinin ilgi ve motivasyonun sağlanması ve öğrenmenin kolaylaştırılması amaçlarıyla görsel araçlardan faydalanılması gerektiğini belirtmektedir. Araştırmacılara göre sosyal bilgiler dersindeki başarısızlık

bilgilerin anlamlı bir şekilde ilişkilendirilmemesinden kaynaklanıyor olabilir. Ayrıca yazarlar grafik düzenleyicilerin sosyal bilgiler dersinde akademik başarıya olumlu yönde etki ettiğini tespit etmişlerdir. Dolayısıyla grafik düzenleyiciler de bu eksikliği gidermek amacıyla sosyal bilgiler derslerinde yer almalıdır. Türkiye’de eğitim faaliyetlerinin önemli bir aracı olan ders kitapları da bu amaca uygun yapılandırılmalıdır. Çünkü Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığına göre öğretmenler öğretimlerini planlama aşamasında öğretim programlarından ziyade ders kitaplarını referans almaktadır (TTKB, 2020). Öğretmenlerin ders kitaplarını referans almaları doğrudan öğretim pratiklerini etkilemektedir. Dolayısıyla sosyal bilgiler ders kitapları da sosyal bilgiler dersinin başarıya ulaşmasında ciddi bir etkidir.

Ders kitapları öğrenme ve öğretme sürecinin ayrılmaz bir parçası gibi görünmekte, öğretmenlerin en önemli aracı olma pozisyonunu sürdürmektedir (Sülükçü, 2018). Bu nedenle içeriğin öğretim programı ile dersin genel ve özel amaçlarına yönelik olması ve etkili bir öğrenme ve öğretme sürecinin sağlanması yolunda ders kitapları önem arz etmektedir (Caner ve Kurt, 2020). Ders kitapları öğrencilere kazandırılmak istenilenlerin çerçevesini ve programın öğrenciye yansımaları gereken kısımlarını belirler. Öğrenciler de ders kitaplarını doğru ve otorite olarak algılar. Ayrıca kitapların bulundurulması ve okunması zorunluluğu büyük çaplı bir etkisi olmasını da beraberinde getirir (Eryılmaz Ballı ve Kartal, 2020). Dolayısıyla teknolojinin eğitim alanına entegrasyonu ne kadar hızlı ve güçlü olursa olsun ders kitapları süreç içindeki önemini hala korumaktadır (Nakiboğlu ve Yıldırım, 2018). Ders kitaplarının önemini azaltması beklenen çeşitli projeler zaman zaman hayata geçirilmiş olsa da ders kitapları hala en önemli öğrenme ve öğretme araçlarından biri olarak nitelenebilir. Kitapların kalitesi de eğitimin kalitesi üzerinde doğrudan etkilidir (Demir ve Atasoy, 2018). Sosyal bilgilerin disiplinlerarası yapısı ve birçok sosyal bilim ve disiplinden besleniyor oluşu çok fazla bilgi ve kavramın öğrenme öğretme sürecinde yer almasına neden olmaktadır. Büyük miktardaki içeriğin anlamlı ve organize bir şekilde kazandırılmasında işlevsel olabilecek grafik düzenleyiciler bu bağlamda sosyal bilgiler derslerinde önem arz edebilir. Öğretmenlerin temel öğretim araçlarının başında gelen ders kitaplarının da (TTKB, 2020; Sülükçü, 2018) ihtiyaç duyulan noktalarda grafik düzenleyicilere başvurması sürecin başarısı açısından önemli olabilir. Literatürde yapılan inceleme sonucunda sosyal bilgiler derslerinde kullanılan ders kitaplarında grafik düzenleyicileri doğrudan ele alan çok fazla çalışmaya rastlanılmamıştır. Sosyal bilgiler ders kitaplarında grafik düzenleyicilerin mevcut durumunun literatürde yeteri kadar ele alınmamış olması bir eksiklik olarak düşünülebilir. Bu eksikliği gidermeye yönelik tasarlanan bu çalışma kitap yazarlarına önemli veriler sunabilir.

Amaç

Yukarıda açıklanan gerekçelerle bu çalışmada ortaokul düzeyinde sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan grafik düzenleyicilerin mevcut durumlarını incelemek amaçlanmıştır. Bu nedenle çalışmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1- Beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan grafik düzenleyicilerin içeriksel ve biçimsel özellikleri, ünitelere göre dağılımları ve kullanım amaçları nelerdir?

2- Altıncı sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan grafik düzenleyicilerin içeriksel ve biçimsel özellikleri, ünitelere göre dağılımları ve kullanım amaçları nelerdir?

3- Yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan grafik düzenleyicilerin içeriksel ve biçimsel özellikleri, ünitelere göre dağılımları ve kullanım amaçları nelerdir?

Metodoloji

Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan grafik düzenleyicilere odaklanan bu araştırma nitel araştırma desenlerinden doküman incelemeye uygun olarak tasarlanmıştır. Eğitim alanında sıklıkla başvurulan yöntemlerden olan nitel araştırmada (Merriam, 2013) algı, olgu ve olayların doğal ortamında bütüncül bir şekilde ortaya konulması amaçlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Nitel araştırmalarda gözlem ve görüşme gibi teknikler ile edinilen verilerin yanı sıra dokümanlar da veri kaynağı olarak kabul edilir. Doküman analizi deseninde özel ya da resmi, basılı ya da elektronik kayıtlar toplanır, sistematik olarak incelenir ve değerlendirilir (Ekiz, 2015; Bowen, 2009). Çalışma kapsamında veriler doğrudan yazılı materyal niteliğindeki ders kitaplarından toplandığından araştırmada doküman inceleme deseni kullanılmıştır.

Çalışma Materyalleri

Araştırma kapsamında 2022-2023 Eğitim Öğretim yılında ortaokul sosyal bilgiler derslerinde kullanılan altı adet kitap çalışma materyali olarak belirlenmiştir. Ders kitaplarının seçiminde hâlihazırda MEB tarafından ders kitabı olarak kabul görmesi ve güncel olarak derslerde kullanılıyor olması kıstas olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda her sınıf düzeyinden bir özel yayınevine ve bir de MEB yayınlarına ait olmak üzere ikişer ders kitabı incelemeye dâhil edilmiştir. Çalışmaya dahil edilen ders kitapları aşağıda sunulmuştur:

Sıra	Yazarlar ve Yayın Yılı	Kitap Adı	Yayınevi
1-	Evirgen, Ö. F., Özkan, J. ve Öztürk, S. (2021).	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.	MEB Yayınları.
2-	Açıkgöz, S. (2018).	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.	E Kare Eğitim Yayıncılık.
3-	Yıldırım, C. Kaplan, F. Kuru, H. Ve Yılmaz, M. (2021).	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.	MEB Yayınları.
4-	Şahin, E. (2021).	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.	Anadol Yayıncılık.

5-	Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A. ve Kılıç, S. (2019).	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.	MEB Yayınları.
6-	Azer, H. (2019).	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.	Ekoyay Eğitim Yayıncılık.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırılan olguya ilişkin dokümanların ve belgelerin analiz edildiği yöntem doküman incelemesi olarak adlandırılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu çalışmada da veriler doküman analizi ile elde edilmiştir. Ders kitaplarının dokümanlar olarak ele alındığı çalışmada analiz sürecinde aşağıdaki işlem adımları uygulanmıştır.

Çalışma kapsamında ilk olarak çalışma materyallerinde yer alan grafik düzenleyiciler belirlenmiş ve yer aldığı ünite ile sayfa numarası not edilmiştir. Daha sonra içeriksel ve biçimsel özellikleri belirlenmiştir. Bu noktada kılavuz olarak Nakiboğlu ve Yıldırım'ın (2018) Nakiboğlu ve Çamurcu'dan uyarladığı sınıflama kullanılmıştır. Sınıflamanın ilgili bölümleri aşağıda tablo halinde sunulmuştur:

Tablo 1. Grafik Düzenleyicilerin İçeriksel ve Biçimsel Türleri

İçeriksel	Biçimsel
Döngüsel	Çember
Karşılaştırmacı	Tablo
Değerlendirici	Merkezcil
Ayrıntılayıcı	Zincir
Hiyerarşik	
Sıralayıcı	
Nedensel	

Bu adımlardan sonra kitapta söz konusu grafik düzenleyicinin hangi amaca dönük olarak kullanıldığı belirlenmiştir. Son olarak ise elde edilen veriler tablo halinde düzenlenmiş ve sunulmuştur. Verilerin analizi sonucunda elde edilen veri ve tablolar, ders kitaplarıyla birlikte iki alan uzmanının görüşüne sunulmuş ve analizin uygunluğu uzman görüşleri ile tespit edilmiştir.

Bulgular

Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarında grafik düzenleyicilerin durumunu incelemeyi amaçlayan araştırmada elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir:

1. Beşinci Sınıf Ders Kitaplarından elde edilen bulgular:

1.1. MEB tarafından yayınlanan sosyal bilgiler dersi 5. sınıf ders kitabında yer alan grafik düzenleyicilerin analizi aşağıda tablo halinde sunulmuştur:

Tablo 2. MEB 5. sınıf ders kitabında grafik düzenleyiciler

İçeriksel	Biçimsel	Grafik Düzenleyici	Ünite	Amaç	Sayfa
Ayrıntılayıcı	Merkezcil	Bağlantı Ağacı	1	Pekiştirme	21
		Kavram Ağı	4	Pekiştirme	109
	Tablo	Anlam Çözümleme Tablosu	2	Pekiştirme	49
		Kavram Haritası	3	Sınıflama	78
		Kavram Haritası	3	Sınıflama	79
Değerlendirici	Merkezcil	Bağlantı Ağacı	1	Pekiştirme	31
		Bağlantı Ağacı	2	Pekiştirme	61
		Bağlantı Ağacı	3	Pekiştirme	89
		Bağlantı Ağacı	4	Pekiştirme	113
		Bağlantı Ağacı	5	Pekiştirme	145
		Bağlantı Ağacı	6	Pekiştirme	165
		Bağlantı Ağacı	7	Pekiştirme	186
	Tablo	Anlam Çözümleme Tablosu	2	Pekiştirme	60
Hiyerarşik	Tablo	Kavram Haritası	5	Kavramlar arası ilişki kurma	126
		Kavram Haritası	6	Sınıflama	155
Karşılaştırmacı	Tablo	Kıyaslama Zıtlık Tablosu	2	Değerlendirme	55
Nedensel	Zincir	Halka	1	Neden sonuç ilişkisi kurma	17
		Neden – Sonuç	5	Kavramlar arası ilişki kurma	134
		Neden – Sonuç	6	Neden sonuç ilişkisi kurma	151
Sıralayıcı	Zincir	Tarih Şeridi	2	Kronolojik düşünme	36
		Tarih Şeridi	2	Kronolojik düşünme	44

Tablo verileri yüzdesel olarak incelendiğinde kullanılan grafik düzenleyicilerin %38,1'inin değerlendirici, %23,9'inin ayrıntılayıcı, %14,3'ünün nedensel, %9,5'inin hiyerarşik ve sıralayıcı ve %4,7'sinin karşılaştırmacı nitelikte olduğu görülmektedir. Söz konusu grafik düzenleyicilerin biçimsel olarak %42,9'u merkezcil, %33,3'ü tablo ve %23,8'i zincir şeklinde hazırlanmıştır. Hazırlanan grafik düzenleyicilerin %38,1'i bağlantı ağacı ve %23,1'i kavram haritasıdır. Grafik düzenleyiciler genel olarak pekiştirme amacına (%61,1) dönük olarak kitapta yer almıştır.

1.2. E Kare Eğitim Yayıncılık tarafından yayınlanan sosyal bilgiler dersi 5. sınıf ders kitabında yer alan grafik düzenleyicilerin analizi aşağıda tablo halinde sunulmuştur:

Tablo 3. E Kare Eğitim Yayıncılık 5. sınıf ders kitabı

İçeriksel	Biçimsel	Grafik Düzenleyici	Ünite	Kullanım Amacı	Sayfa
	Merkezcil	Kavram Ağı	3	Pekiştirme	77
Ayrıntılayıcı	Tablo	Anlam Çözümleme Tablosu	3	Pekiştirme	78
		Kavram Haritası	3	Pekiştirme	85
		Bağlantı Ağacı	1	Pekiştirme	33
		Bağlantı Ağacı	2	Pekiştirme	63
		Bağlantı Ağacı	3	Pekiştirme	95
Değerlendirici	Merkezcil	Bağlantı Ağacı	4	Pekiştirme	119
		Bağlantı Ağacı	5	Pekiştirme	149
		Bağlantı Ağacı	6	Pekiştirme	171
		Bağlantı Ağacı	7	Pekiştirme	194
Hiyerarşik	Merkezcil	Kavram Haritası	2	Pekiştirme	48
		Anlam Çözümleme Tablosu	1	Karşılaştırma	22
Karşılaştırmacı	Tablo	Tablo	1	Karşılaştırma	24
		Kıyaslama Zıtlık Tablosu	5	Karşılaştırma	147
		Anlam Çözümleme Tablosu	7	Karşılaştırma	179
	Merkezcil	Neden Sonuç	1	Neden sonuç ilişkisi kurma	20
Nedensel		Kavram Haritası	3	Kavramlar arası ilişkilendirme	94
	Zincir	Balık Kılıcı	1	Neden sonuç ilişkisi kurma	32
		Neden Sonuç	5	Neden sonuç ilişkisi kurma	137
		Tarih Şeridi	1	Kronolojik düşünme	27
Sıralayıcı	Zincir	Tarih Şeridi	2	Kronolojik düşünme	38
		Tarih Şeridi	2	Kronolojik düşünme	39
		Tarih Şeridi	2	Kronolojik düşünme	58

Tablo verileri yüzdesel olarak incelendiğinde kullanılan grafik düzenleyicilerin %30,4'ünün değerlendirici, %17,4'ünün nedensel, %17,4'ünün sıralayıcı, %17,4'ünün karşılaştırmacı, %13'ünün ayrıntılayıcı, ve %4'ünün hiyerarşik nitelikte olduğu görülmektedir. Söz konusu grafik düzenleyicilerin biçimsel olarak %47,8'i merkezcil, %26,1'i tablo ve %26,1'i zincir şeklinde hazırlanmıştır. Hazırlanan grafik düzenleyicilerin %30,4'ü bağlantı ağacıdır. Grafik düzenleyiciler genel olarak pekiştirme amacına (%47,8) dönük olarak kitapta yer almıştır.

2. Altıncı Sınıf Ders Kitaplarından elde edilen bulgular:

2.1. MEB tarafından yayınlanan sosyal bilgiler dersi 6. sınıf ders kitabında yer alan grafik düzenleyicilerin analizi aşağıda tablo halinde sunulmuştur:

Tablo 4. MEB 6. sınıf ders kitabında grafik düzenleyiciler

İçeriksel	Biçimsel	Grafik Düzenleyici	Ünite	Kullanım Amacı	Sayfa
Döngüsel	Çember	Halka	6	Pekiştirme	203
Hiyerarşik	Zincir	Akış Diyagramı	5	Pekiştirme	161
		Akış Diyagramı	6	Pekiştirme	198
Karşılaştırmacı	Tablo	Anlam Çözümleme Tablosu	1	Karşılaştırma	26
		Anlam Çözümleme Tablosu	2	Karşılaştırma	64
		Benzerlik Zıtlık Tablosu	2	Karşılaştırma	71
		Benzerlik Zıtlık Tablosu	2	Karşılaştırma	78
		Benzerlik Zıtlık Tablosu	3	Karşılaştırma	120
		Anlam Çözümleme Tablosu	6	Karşılaştırma	196
		Anlam Çözümleme Tablosu	7	Karşılaştırma	236
Nedensel	Tablo	Kavram Haritası	2	Neden sonuç ilişkisi kurma	91
Sıralayıcı	Zincir	Tarih Şeridi	2	Kronolojik düşünme	88

Tablo verileri yüzdesel olarak incelendiğinde kullanılan grafik düzenleyicilerin %58,3'ünün karşılaştırmacı ve %16,7'sinin hiyerarşik nitelikte olduğu görülmektedir. Söz konusu grafik düzenleyicilerin biçimsel olarak %66,7'si tablo, %25'i zincir şeklinde hazırlanmıştır. Hazırlanan grafik düzenleyicilerin %33,3'ü anlam çözümleme tablosudur. Grafik düzenleyiciler genel olarak karşılaştırma yapma amacına (%58,3) dönük olarak kitapta yer almıştır.

1.4. Anadol Yayıncılık tarafından yayınlanan sosyal bilgiler dersi 6. sınıf ders kitabında yer alan grafik düzenleyicilerin analizi aşağıda tablo halinde sunulmuştur:

Tablo 5. Anadol Yayıncılık 6. sınıf ders kitabında grafik düzenleyiciler

İçeriksel	Biçimsel	Grafik Düzenleyici	Ünite	Kullanım Amacı	Sayfa
Ayrıntılayıcı	Tablo	Kavram Haritası	3	Pekiştirme	100
Hiyerarşik	Merkezcil	Kavram Haritası	3	Pekiştirme	112

		Kavram Haritası	4	Pekiştirme	155
		Kavram Haritası	5	Pekiştirme	201
		Kavram Haritası	6	Pekiştirme	236
Karşılaştırmacı	Tablo	Benzerlik Zıtlık	2	Karşılaştırma	53
		Benzerlik Zıtlık	2	Karşılaştırma	54
		Benzerlik Zıtlık	2	Karşılaştırma	58
		Benzerlik Zıtlık	5	Karşılaştırma	180
		Anlam Çözümleme Tablosu	6	Karşılaştırma	210
Nedensel	Merkezcil	Kavram Haritası	3	Pekiştirme	121
	Zincir	Neden Sonuç	5	Neden sonuç ilişkisi kurma	187

Tablo verileri yüzdesel olarak incelendiğinde kullanılan grafik düzenleyicilerin %41,7'sinin karşılaştırmacı ve %33,3'ünün hiyerarşik nitelikte olduğu görülmektedir. Söz konusu grafik düzenleyicilerin biçimsel olarak %50'si tablo, %41,7'si merkezcil şekilde hazırlanmıştır. Hazırlanan grafik düzenleyicilerin %50'si kavram haritasıdır. Grafik düzenleyiciler genel olarak karşılaştırma yapma amacına (%50) dönük olarak kitapta yer almıştır.

2. Yedinci Sınıf Ders Kitaplarından elde edilen bulgular:

2.1. MEB tarafından yayınlanan sosyal bilgiler dersi 7. sınıf ders kitabında yer alan grafik düzenleyicilerin analizi aşağıda tablo halinde sunulmuştur:

Tablo 6. MEB 7. sınıf ders kitabında grafik düzenleyiciler

İçeriksel	Biçimsel	Grafik Düzenleyici	Ünite	Kullanım Amacı	Sayfa
Değerlendirici	Tablo	Anlam Çözümleme Tablosu	2	Değerlendirme	56
		Anlam Çözümleme Tablosu	2	Değerlendirme	57
Hiyerarşik	Zincir	Kavram Haritası	2	Pekiştirme	41
		Kavram Haritası	2	Pekiştirme	44
		Kavram Haritası	2	Pekiştirme	44
Karşılaştırmacı	Tablo	Benzerlik Zıtlık	1	Karşılaştırma	19
		Benzerlik Zıtlık	2	Karşılaştırma	69
Nedensel	Tablo	Neden Sonuç	2	Neden sonuç ilişkisi kurma	66
		Neden Sonuç	2	Neden sonuç ilişkisi kurma	73
Sıralayıcı	Zincir	Tarih Şeridi	2	Kronolojik düşünme	58
		Tarih Şeridi	2	Kronolojik düşünme	59

Tarih Şeridi	4	Kronolojik düşünme	120
Tarih Şeridi	4	Kronolojik düşünme	121
Tarih Şeridi	4	Kronolojik düşünme	130
Tarih Şeridi	4	Kronolojik düşünme	131
Tarih Şeridi	4	Kronolojik düşünme	134
Tarih Şeridi	4	Kronolojik düşünme	135
Tarih Şeridi	5	Kronolojik düşünme	145
Tarih Şeridi	6	Kronolojik düşünme	180
Tarih Şeridi	6	Kronolojik düşünme	181
Tarih Şeridi	6	Kronolojik düşünme	186
Tarih Şeridi	6	Kronolojik düşünme	187
Akış Diyagramı	5	Pekiştirme	170

Tablo verileri yüzdesel olarak incelendiğinde kullanılan grafik düzenleyicilerin %60,9'unun sıralayıcı ve %13'ünün hiyerarşik nitelikte olduğu görülmektedir. Söz konusu grafik düzenleyicilerin biçimsel olarak %73,9'u zincir , %26,1'i tablo şeklinde hazırlanmıştır. Hazırlanan grafik düzenleyicilerin %56,5'i tarih şerididir. Grafik düzenleyiciler genel olarak kronolojik düşünme amacına (%50) dönük olarak kitapta yer almıştır.

1.6. Ekoyay Yayıncılık tarafından yayınlanan sosyal bilgiler dersi 7. sınıf ders kitabında yer alan grafik düzenleyicilerin analizi aşağıda tablo halinde sunulmuştur:

Tablo 7. Ekoyay Yayıncılık 7. sınıf ders kitabında grafik düzenleyiciler

İçeriksel	Biçimsel	Grafik Düzenleyici	Ünite	Kullanım Amacı	Sayfa
Ayrıntılayıcı	Zincir	Kavram Haritası	1	Pekiştirme	29
	Tablo	Kavram Haritası	2	Pekiştirme	48
Döngüsel	Çember	Halka	1	Pekiştirme	12
		Halka	7	Pekiştirme	214
Hiyerarşik	Zincir	Kavram Haritası	2	Pekiştirme	46
		Kavram Haritası	3	Pekiştirme	114
		Kavram Haritası	5	Pekiştirme	169
	Merkezcil	Kavram Haritası	3	Pekiştirme	115
Karşılaştırma	Tablo	Benzerlik Zıtlık	1	Karşılaştırma	22
		Benzerlik Zıtlık	2	Karşılaştırma	58
		Benzerlik Zıtlık	6	Karşılaştırma	186
Nedensel	Tablo	Neden Sonuç	2	Neden sonuç ilişkisi	71

		kurma			
	Zincir	Kavram Haritası	7	Pekiştirme	217
		Tarih Şeridi	2	Kronolojik düşünme	39
Sıralayıcı	Zincir	Tarih Şeridi	2	Kronolojik düşünme	54
		Tarih Şeridi	5	Kronolojik düşünme	160
		Tarih Şeridi	5	Kronolojik düşünme	182

Tablo verileri yüzdesel olarak incelendiğinde kullanılan grafik düzenleyicilerin %23,5'inin sıralayıcı ve %23,5'inin hiyerarşik nitelikte olduğu görülmektedir. Söz konusu grafik düzenleyicilerin biçimsel olarak %53'ü zincir , %29,4'ü tablo şeklinde hazırlanmıştır. Hazırlanan grafik düzenleyicilerin %41,2'si kavram haritasıdır. Grafik düzenleyiciler genel olarak pekiştirme amacına (%52,9) dönük olarak kitapta yer almıştır.

Tartışma and Sonuç

Çalışma bulguları beşinci sınıf ders kitaplarının içeriksel bakımdan tüm grafik düzenleyicileri içerdiğini ancak değerlendirici ve ayrıntılayıcı grafik düzenleyicilere daha fazla yer verildiğini göstermektedir. Biçimsel olarak ise tablo ve merkezci grafik düzenleyicilere ağırlık verildiği söylenebilir. Altıncı sınıf ders kitaplarında ise içeriksel bakımdan karşılaştırmacı ve hiyerarşik, biçimsel bakımdan ise merkezci ve tablo halinde grafik düzenleyiciler daha fazla yer bulmuştur. Yedinci sınıf ders kitaplarında ise içeriksel olarak sıralayıcı ve hiyerarşik, biçimsel olarak ise zincir halindeki grafik düzenleyicilere ağırlık verilmiştir. Beşinci ve yedinci sınıf ders kitaplarında altıncı sınıf ders kitaplarına oranla çok daha fazla grafik düzenleyici kullanılmıştır. Genel olarak bakıldığında altıncı sınıf dışında ders kitaplarında ortalama düzeyde grafik düzenleyiciye başvurulduğu düşünülmektedir. Altıncı sınıfta ise kullanılan grafik düzenleyicilerin yetersiz sayıda olduğu söylenebilir. Şahin (2014) de 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına ilişkin ders kitaplarını grafik düzenleyicileri de içerecek şekilde destekleyici görseller bakımından yetersiz bulmuştur. Dolayısıyla her iki çalışmanın bulgularının birbirini destekler nitelikte olduğu anlaşılmaktadır.

Memişoğlu ve Karacabey 2019-2020 eğitim öğretim yılında kullanılan sosyal bilgiler ders kitaplarını inceledikleri çalışmalarında grafik düzenleyicilerin fotoğraf ve resimlerden sonra en sık kullanılan görsel öğeler olduklarını belirlemişlerdir. Ayrıca yazarlar bilhassa 5. sınıf ders kitaplarında görsel çeşitliliğin yeteri kadar olmadığını, 6. sınıf ders kitaplarında ise kavram ve zihin haritaları gibi görsel düzenleyicilerin bulunmadığını belirtmişlerdir. Bu çalışmada ders kitaplarında yer alan tüm görsel öğeler ele alınmasa da grafik düzenleyiciler bakımından yazarların çalışması bu araştırmanın bulguları ile örtüşmektedir. Altıncı sınıf ders kitaplarında grafik düzenleyicilerin kullanımı sınırlı düzeyde kalmıştır. Yılmaz ve Çolak (2012) kavram haritalarının derslerde kullanımının gerekirse yönelik tutumu gerekse akademik başarıyı anlamlı

düzye de etkilediğini tespit etmişlerdir. Dolayısıyla ders kitaplarında bahse konu öğelere yer verilmesi derse yönelik tutumu ve başarıyı destekleyen bir yaklaşım olacaktır. Bu noktada ders kitaplarında yer almasa da öğretmenlerin grafik düzenleyicileri kullanabilecekleri de açıktır. Ancak ders kitaplarının tüm süreci belirlediği ortamlarda grafik düzenleyicilerin temel ders materyali olan kitaplarda sıklıkla yer almasının anlamlı olacağı söylenebilir.

İhsanoğlu ve Çelen (2023) ders kitaplarında bulunan görsellerin genel olarak konularla bağlantı sağladığını tespit etmişlerdir. Dolayısıyla ders kitaplarında kullanılan grafik düzenleyicilerin konulardan kopuk olmadığı ve amaca uygun olduğu söylenebilir. Bu bulgu çalışmada tespit edilen kullanım amaçlarının uygunluğunu desteklemektedir. Ders kitaplarında grafik düzenleyicilerin pekiştirme, sınıflama, karşılaştırma, neden sonuç ilişkisi kurma, kronolojik düşünme ve değerlendirme başta olmak üzere çeşitli amaçlarla kullanıldığı anlaşılmaktadır. Tüm bu bulgular bir arada değerlendirildiğinde altıncı sınıf ders kitapları dışındaki ders kitaplarında ortalama düzeyde grafik düzenleyiciye yer verildiği ve grafik düzenleyicilerin içeriği anlamayı kolaylaştıracak şekilde metinle bağlantılı oldukları anlaşılmaktadır.

Grafik düzenleyiciler, bilgileri düzenleyerek sunmaya yarayan ve bu sayede anlamlı öğrenmeyi destekleyen görsel araçlardır (Kılıç ve Özdemir, 2023). Bu yönüyle öğrenmeyi kolaylaştıran ve pekiştiren destekleyicilerdir. Genel olarak konu kapsamındaki kavramların mantıksal ilişkilerini ortaya çıkarırlar (Nakiboğlu ve Çamurcu, 2014). Bu yönleriyle grafik düzenleyiciler gerek ders kitaplarında gerekse öğrenme öğretme süreçlerinde yer alması önemli olan araçlardır. Öğretmenlerin ders kitaplarında yer almasa da grafik düzenleyicileri öğrenme ve öğretme süreçlerine dahil edebilecekleri tartışmasız bir husustur. Ancak ders kitaplarının da öğretmenlere yol gösterdiği açıktır. Bu nedenle ders kitaplarında yer alan grafik düzenleyicilerin öğretmenleri bu araçları kullanmaya yönlendirmesi muhtemeldir. Dolayısıyla ders kitaplarında şartlar el verdiği müddetçe grafik düzenleyicilere olabildiğince fazla yer verilmesinin sürecin başarıya ulaşması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Yayın Etiği

Bu çalışmada etik kurul izni gerektiren şekillerde veri toplanmamıştır. Çalışma kapsamında kişilerden anket, mülakat ya da gözlem gibi araçlarla veri toplanmamış, kişisel herhangi bir veriye yer verilmemiştir. Çalışma ders kitapları üzerinde gerçekleştirilmiştir.

ORCID

Ahmet Galip Yücel <https://orcid.org/0000-0001-9435-7315>

Kaynakça

- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.
- Caner, M. ve Kurt, B. (2020). Ders kitabı değerlendirme yaklaşımları. *Journal of World of Turks*, 12(1), 365-382.
- Demir, Y., & Atasoy, E. (2018). 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının (2017) değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), 753-780.
- Dönmez, C., Yazıcı, K., & Sabancı, O. (2007). Sosyal bilgiler derslerinde grafik düzenleyicilerin kullanımının öğrencilerin akademik bilgiyi elde etmelerine etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 437-459.
- Ekiz, D. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Anı Yayıncılık.
- Eryılmaz Ballı, F., & Kartal, S. (2020). Eğitimin siyasal işlevi; sosyal bilgiler ders kitabı örneği. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(1), 36-49.
- İhsanoğlu B., & Çelen, Y. (2023). 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki görsel kullanımının yeterlik düzeyi, *Maarif Mektepleri Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 142-166. <https://doi.org/10.46762/mamulebd.1263785>
- İlter, İ. (2014). Kelime öğretiminde grafik düzenleyicileri (Frayer Modeli örneği). *Electronic Turkish Studies*, 9(3), 755-770.
- Kılıç, Ö., & Özdemir, B. (2023). Grafik düzenleyicilerin ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin hikâye edici metin yazma becerilerine etkisi. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları*, 11(2), 64-78. <https://doi.org/10.35233/oyea.1257405>
- Memişoğlu, H., & Karacabey, İ. (2021). Sosyal bilgiler ders kitaplarında görsel kullanım durumunun incelenmesi. *International Journal Of Social Humanities Sciences Research*, 8(65), 92-105. <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.2266>
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber*. Nobel Yayıncılık.
- Nakiboğlu, C., & Çamurcu, M. (2014). Grafik düzenleyiciler ve ortaöğretim fizik ders kitaplarında kullanımlarının incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 51-74.
- Nakiboğlu, C., & Yıldırım, Ş. (2018). Ortaokul fen bilimleri ders kitaplarında grafik düzenleyici kullanımının incelenmesi. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi, UBEK-2018 Özel Sayı*, 1-23.
- Pınar, E., S., & Merdan, F. (2016). Grafik düzenleyicilerin otizmlili öğrencilere fen bilgisi kavramlarının öğretimindeki etkililiği. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 111-131.
- Şahin, M. (2014). Sosyal bilgiler ders kitaplarının görsel tasarım ilkeleri açısından değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 31-46.
- Sülükçü, Y. (2018). Ders kitapları incelemesinde karşılaşılan problemler ve incelemenin iyileştirilmesi hususunda bazı öneriler. *Ders Kitapları Uluslararası Sempozyumu Tam Metin Bildiriler içinde*, s. 303-319.
- TTKB (Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı). (2021). *Ders kitaplarını değerlendirme raporu (Öğretmen görüşleri)*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- TTKB. (2020). *Öğretim programlarını değerlendirme raporu*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Yetişensoy, O., & Akdeniz, Ş. (2023). Riley'in çıkarım katmanları diyagramı ve sosyal bilgiler eğitiminde kullanımı. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 6(1), 49-69.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, E. G., & Baş, Ö. (2023). İlkokul Türkçe dersinde sınıf öğretmenlerinin grafik düzenleyicileri kullanımı üzerine nitel bir araştırma. *Trakya Eğitim Dergisi*, 13(1), 576-592.
- Yılmaz, K., & Çolak, R. (2012). Sosyal bilgiler öğretiminde kavram haritaları kullanımının öğrencilerin tutum, akademik başarı ve bilgilerinin kalıcılık düzeylerine etkisi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 1(1), 1-16.

The Journal of International Social Science Education

ISSN: 2146-6297 (Online) Dergi websayfası: <https://www.dergipark.org.tr/en/pub/issej>

An examination of the various dimensions of graphic organizers used in social studies textbooks

Ahmet Galip Yücel

To cite this article: Yücel, A. G. (2024). An examination of the various dimensions of graphic organizers used in social studies textbooks, *The Journal of International Social Science Education*, 10(1), 1-22. DOI: 10.47615/issej.1444375

To link to this article: <https://doi.org/10.47615/issej.1444375>

© 2024 The Author(s). Reprints and permissions: Authors have permission to share their article after it has been published in ISSEJ/The journal of International Social Science Education, either in print or online as a First Edition

Highlights

Graphic organizers are tools that facilitate student attitudes, motivation, and learning in the learning and teaching process.

This study examines the content and shape features of graphic organizers in social studies textbooks, as well as their intended uses.

The findings of the study may provide authors with data on the effective use of graphic organizers in future publications

ISSEJ/The Journal of International Social Science Education is a double peer-reviewed online journal. This article can be used for research, teaching and private studies. Only the authors are responsible for the content of the article. The journal has the copyright of the articles. The publisher cannot be held liable for any loss, transaction, claim or damage arising directly or indirectly in connection with the use of the research material.

All authors are requested to disclose any actual or potential conflict of interest including any financial, personal or other relationships with other people or organizations regarding the submitted work.

An examination of the various dimensions of graphic organizers used in social studies textbooks

Ahmet Galip Yücel

Faculty of Education, Nevsehir Hacı Bektas Veli University, Nevsehir, 50300, Türkiye

ABSTRACT

The social studies course aims to provide students with many knowledge and concepts of social sciences such as history, geography, law, economics, and politics. Students may not be familiar with or may be hearing some of these knowledge and concepts for the first time. Therefore, various aids may be needed in the learning and teaching process. One of these tools is graphic organizers. This research aims to examine the current status of graphic organizers in social studies textbooks at the middle school level in terms of content, form, and purpose of use. Since the data were collected directly from written materials, document review design was used in the research. Within the scope of the study, two textbooks from a private publishing house and two textbooks from the Ministry of National Education (MEB) were included for each class level. As a result of the study, it was understood that fifth-grade textbooks include all types of graphic organizers in terms of content, but there is a greater emphasis on evaluative and descriptive graphic organizers. Formally, it was found that there is a focus on table and central graphic organizers. In sixth-grade textbooks, comparative and hierarchical graphic organizers were more prominent in terms of content, while central and tabular graphic organizers were more prominent in terms of form. In seventh-grade textbooks, sequential and hierarchical graphic organizers were emphasized in terms of content, while chain-like graphic organizers were emphasized in terms of form. Fifth and seventh-grade textbooks used significantly more graphic organizers compared to sixth-grade textbooks. Generally, it is thought that an average level of graphic organizers is used in textbooks except for the sixth grade. It can be said that the graphic organizers used in the sixth grade are insufficient.

ARTICLE HISTORY

Received 28 February 2024

Accepted 18 June 2024

KEYWORDS

Graphic organizers, social studies, textbooks

Type of the paper

Research article

CONTACT Ahmet Galip Yücel ahmetyucel@gmail.com

© 2024 The Author(s).

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>), which permits non-commercial re-use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited, and is not altered, transformed, or built upon in any way.

Introduction

The social studies course inherently aims to provide students with many knowledge and concepts of social sciences such as history, geography, law, economics, and politics. Students may not be familiar with or may be hearing some of these knowledge and concepts for the first time. Especially, concepts of disciplines such as economics and geography may not be encountered frequently in the students' lives. Therefore, various strategies may need to be used in the learning and teaching process. In parallel with this, the Ministry of National Education (MEB) has included concept teaching among the points to be considered in the implementation of the Social Studies Course Curriculum (SBÖP) (2018).

Various supportive tools can assist teachers in imparting knowledge and concepts of related disciplines to students. One of these supportive tools is graphic organizers. At the core of graphic organizers is the aim of organizing information very well (Yılmaz and Baş, 2023). Graphic organizers are two-dimensional visuals that allow concepts to be stored in different ways semantically and imaginatively, establishing relationships between contexts (İlter, 2014). Thus, they provide opportunities for both verbal and visual learning. Graphic organizers, which show the relationships between parts with connections and arrows, are used to facilitate learning in the learning-teaching process (Yetişensoy and Akdeniz, 2023). Therefore, they can be used at every stage of the lesson.

Nakiboğlu and Yıldırım (2018) state that graphic organizers are effective in summarizing the subject, drawing conclusions, relating previous knowledge to new information, presenting interrelations between concepts, and organizing ideas. İlter (2014) suggests that graphic organizers are powerful tools in organizing structures such as hierarchy, cause-effect relationship, comparison, similarity, and contrast. Graphic organizers, which provide the relationship between parts, also support a holistic approach to the learning process. Moreover, these tools are supportive tools that motivate students and are enjoyable for teachers as well (Pınar and Merdan, 2016). Starting from the literature, Dönmez and colleagues (2007) summarized the benefits of graphic organizers in the learning and teaching process as showing logical connections of concepts related to content, creating a framework of ideas, providing clues, helping to match new and old information, and supporting the determination of teaching goals. Therefore, graphic organizers are functional aids that can be used in all fields and levels of education.

The information of the sciences and disciplines within the scope of social studies may sometimes present a complex structure. Learning a large amount of information and concepts together may not be an easy task for students. In this context, Dönmez, Yazıcı, and Sabancı (2007) suggest that visual tools should be used to ensure student interest and motivation and to facilitate learning. According to the authors, failure in social studies lessons may be due to the failure to relate information meaningfully. Additionally, the authors have found that graphic organizers have a positive effect on academic success in

social studies classes. Therefore, graphic organizers should be included in social studies classes to address this deficiency. Textbooks, which are an important tool in education in Turkey, should also be structured accordingly for this purpose. Because according to the Board of Education, teachers refer to textbooks rather than teaching programs in the planning stage of their teaching (TTKB, 2020). Referring to textbooks directly affects teaching practices. Therefore, social studies textbooks are also significant in the success of social studies.

Textbooks seem to be an integral part of the learning and teaching process, maintaining their position as the most important tool for teachers (Sülükçü, 2018). Therefore, textbooks are important for being oriented towards the general and specific objectives of the curriculum and for ensuring an effective learning and teaching process (Caner and Kurt, 2020). Textbooks determine the framework of what is intended to be gained by students and the parts of the program that should be reflected to the student. Students perceive textbooks as correct and authoritative. Also, the obligation to have and read books brings along a large-scale effect (Eryılmaz Ballı and Kartal, 2020). Therefore, no matter how fast and strong the integration of technology into education is, textbooks still maintain their importance over time (Nakiboğlu and Yıldırım, 2018). Although various projects expected to reduce its importance have been implemented from time to time, textbooks can still be described as the most important learning and teaching tool. The quality of the books directly affects the quality of education (Demir and Atasoy, 2018).

The interdisciplinary nature of social studies and its derivation from many social sciences and disciplines may lead to the inclusion of a large amount of information and concepts in the learning-teaching process. Graphic organizers, which can be functional in imparting a large amount of content in a meaningful and organized way, can be important in social studies classes in this context. It may be important for teachers, who are the primary teaching tools, to use graphic organizers in necessary points (TTKB, 2020; Sülükçü, 2018) for the success of the process. In the literature review, no study was found that examined the current status of graphic organizers in textbooks used in social studies classes.

Purpose

This study aims to examine the current status of graphic organizers in middle school level social studies textbooks. Therefore, the following questions were addressed in the research:

- 1- What are the content and formal features, distributions according to units, and purposes of graphic organizers used in fifth-grade social studies textbooks?
- 2- What are the content and formal features, distributions according to units, and purposes of graphic organizers used in sixth-grade social studies textbooks?
- 3- What are the content and formal features, distributions according to units, and purposes of graphic organizers used in seventh-grade social studies textbooks?

Method

This research, focusing on graphic organizers in social studies textbooks, is designed according to qualitative research methods. Qualitative research, which is frequently used in the field of education (Merriam, 2013), aims to present perceptions, facts, and events in their natural environment in a holistic manner (Yıldırım and Şimşek, 2016). In qualitative research, data obtained through techniques such as observation and interviews, as well as documents, are considered as sources of data. In the document analysis design, specific or official, printed or electronic records are collected, systematically examined, and evaluated (Ekiz, 2015; Bowen, 2009). Since the data in this study are collected directly from written materials, namely textbooks, a document analysis design is employed in the research.

Findings

In the 5th-grade textbook of the Ministry of National Education (MEB), it is observed that 38.1% of the graphic organizers are evaluative, 23.9% are descriptive, 14.3% are causal, 9.5% are hierarchical and sequential, and 4.7% are comparative in nature. The formal characteristics of these graphic organizers show that 42.9% are radial, 33.3% are in table form, and 23.8% are in chain form. Among the prepared graphic organizers, 38.1% are concept maps, and 23.1% are concept maps. Graphic organizers are generally included in the book for the purpose of reinforcement (61.1%).

In the E-Kare 5th-grade textbook, it is observed that 30.4% of the graphic organizers are evaluative, 17.4% are causal, 17.4% are sequential, 17.4% are comparative, 13% are descriptive, and 4% are hierarchical in nature. The formal characteristics of these graphic organizers show that 47.8% are radial, 26.1% are in table form, and 26.1% are in chain form. Among the prepared graphic organizers, 30.4% are concept maps. Graphic organizers are generally included in the book for the purpose of reinforcement (47.8%).

In the Ministry of National Education (MEB) 6th-grade textbook, it is observed that 58.3% of the graphic organizers are comparative, and 16.7% are hierarchical in nature. The formal characteristics of these graphic organizers show that 66.7% are in table form, and 25% are in chain form. Among the prepared graphic organizers, 33.3% are meaning analysis tables. Graphic organizers are generally included in the book for the purpose of comparison (58.3%).

In the Anadol 6th-grade textbooks, it is observed that 41.7% of the graphic organizers are comparative, and 33.3% are hierarchical in nature. The formal characteristics of these graphic organizers show that 50% are in table form, and 41.7% are radial in shape. Among the prepared graphic organizers, 50% are concept maps. Graphic organizers are generally included in the book for the purpose of comparison (50%).

In the Ministry of National Education (MEB) 7th-grade textbooks, it is observed that 60.9% of the graphic organizers are sequential, and 13% are hierarchical in nature. The formal characteristics of these graphic organizers show that 73.9% are in chain form, and 26.1% are in table form. Among the prepared graphic organizers, 56.5% are timelines.

Graphic organizers are generally included in the book for the purpose of chronological thinking (50%).

In the Ekoyay 7th-grade textbooks, it is observed that 23.5% of the graphic organizers are sequential, and 23.5% are hierarchical in nature. The formal characteristics of these graphic organizers show that 53% are in chain form, and 29.4% are in table form. Among the prepared graphic organizers, 41.2% are concept maps. Graphic organizers are generally included in the book for the purpose of reinforcement (52.9%).

Discussion and Conclusion

The findings of the study indicate that fifth-grade textbooks include all types of graphic organizers in terms of content, but more space is given to evaluative and descriptive graphic organizers. Formally, emphasis is placed on tables and central graphic organizers. In sixth-grade textbooks, comparative and hierarchical content-wise, and central and tabular in terms of form, graphic organizers are more prevalent. Seventh-grade textbooks emphasize sequential and hierarchical content-wise, and chain-like in form. Compared to sixth-grade textbooks, fifth and seventh-grade textbooks use a significantly greater number of graphic organizers. Overall, apart from sixth grade, textbooks are thought to use a moderate level of graphic organizers. In sixth grade, however, it can be said that the use of graphic organizers is insufficient. Şahin (2014) also found the previous social studies textbooks of the program to be insufficient in terms of supporting visuals, including graphic organizers. Therefore, it is understood that the findings of both studies support each other.

In their study examining the social studies textbooks used in the 2019-2020 academic year, Memişoğlu and Karacabey determined that graphic organizers are the most commonly used visual elements after photographs and pictures. The authors also noted that visual diversity is not sufficient, especially in 5th-grade textbooks, and that there are no visual organizers such as concept and mind maps in 6th-grade textbooks. Although not all visual elements in textbooks are addressed in this study, the authors' work regarding graphic organizers is consistent with the findings of this research. The use of graphic organizers in sixth-grade textbooks remains limited. Yılmaz and Çolak (2012) found that the use of concept maps in lessons significantly affected both attitudes towards the lesson and academic achievement. Therefore, including these elements in textbooks would be an approach that supports attitudes towards and success in the lesson. In this regard, although not included in textbooks, it is clear that teachers can use graphic organizers. However, since textbooks determine the entire process, it can be said that it would be meaningful for graphic organizers, which are fundamental teaching materials, to be frequently included in textbooks.

İhsanoğlu and Çelen (2023) found that the visuals in textbooks generally connect to the topics. Therefore, it can be said that the graphic organizers used in textbooks are not disconnected from the topics and are appropriate for the purpose. This finding supports the appropriateness of the purposes of use identified in the study. It is understood that graphic organizers are used for various purposes, including reinforcement, classification, comparison, establishing cause and effect relationships, chronological thinking, and evaluation, in textbooks. When all these findings are considered together, it is understood that, except for sixth-grade textbooks, an average level of graphic organizers

is included in textbooks, and graphic organizers are related to the content in a way that facilitates understanding.

Graphic organizers are visual tools that organize information, thus supporting meaningful learning (Kılıç and Özdemir, 2023). In this respect, they are supportive tools that facilitate and reinforce learning. They generally reveal the logical relationships of the concepts within the scope of the subject (Nakiboğlu and Çamurcu, 2014). In this aspect, graphic organizers are important tools that should be included in both textbooks and teaching-learning processes. It is undisputed that teachers can include graphic organizers in learning and teaching processes, even if they are not included in textbooks. However, it is clear that textbooks also guide teachers. Therefore, it is considered important for textbooks to include as many graphic organizers as possible as long as conditions permit, for the success of the process.

Publication Ethics

In this study, data collection did not involve forms requiring ethical committee approval. Surveys, interviews, or observations were not used to collect data from individuals, and no personal data was included. The study was conducted on textbooks.

ORCID

Ahmet Galip Yücel <http://orcid.org/0000-0001-9435-7315>

References

- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.
- Caner, M. ve Kurt, B. (2020). Ders kitabı değerlendirme yaklaşımları. *Journal of World of Turks*, 12(1), 365-382.
- Demir, Y., & Atasoy, E. (2018). 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının (2017) değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), 753-780.
- Dönmez, C., Yazıcı, K., & Sabancı, O. (2007). Sosyal bilgiler derslerinde grafik düzenleyicilerin kullanımının öğrencilerin akademik bilgiyi elde etmelerine etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 437-459.
- Ekiz, D. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Anı Yayıncılık.
- Eryılmaz Ballı, F., & Kartal, S. (2020). Eğitimin siyasal işlevi; sosyal bilgiler ders kitabı örneği. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(1), 36-49.
- İhsanoğlu B., & Çelen, Y. (2023). 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki görsel kullanımının yeterlik düzeyi, *Maarif Mektepleri Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 142-166. <https://doi.org/10.46762/mamulebd.1263785>
- İlter, İ. (2014). Kelime öğretiminde grafik düzenleyicileri (Frayer Modeli örneği). *Electronic Turkish Studies*, 9(3), 755-770.
- Kılıç, Ö., & Özdemir, B. (2023). Grafik düzenleyicilerin ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin hikâye edici metin yazma becerilerine etkisi. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları*, 11(2), 64-78. <https://doi.org/10.35233/oyea.1257405>
- Memişoğlu, H., & Karacabey, İ. (2021). Sosyal bilgiler ders kitaplarında görsel kullanım

- durumunun incelenmesi. *International Journal Of Social Humanities Sciences Research*, 8(65), 92-105. <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.2266>
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber*. Nobel Yayıncılık.
- Nakiboğlu, C., & Çamurcu, M. (2014). Grafik düzenleyiciler ve ortaöğretim fizik ders kitaplarında kullanımlarının incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 51-74.
- Nakiboğlu, C., & Yıldırım, Ş. (2018). Ortaokul fen bilimleri ders kitaplarında grafik düzenleyici kullanımının incelenmesi. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi, UBK-2018 Özel Sayı*, 1-23.
- Pınar, E., S., & Merdan, F. (2016). Grafik düzenleyicilerin otizmlı öğrencilere fen bilgisi kavramlarının öğretimindeki etkililiği. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 111-131.
- Şahin, M. (2014). Sosyal bilgiler ders kitaplarının görsel tasarım ilkeleri açısından değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 31-46.
- Sülükçü, Y. (2018). Ders kitapları incelemesinde karşılaşılan problemler ve incelemenin iyileştirilmesi hususunda bazı öneriler. *Ders Kitapları Uluslararası Sempozyumu Tam Metin Bildiriler* içinde, s. 303-319.
- TTKB (Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı). (2021). *Ders kitaplarını değerlendirme raporu (Öğretmen görüşleri)*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- TTKB. (2020). *Öğretim programlarını değerlendirme raporu*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Yetişensoy, O., & Akdeniz, Ş. (2023). Riley'in çıkarım katmanları diyagramı ve sosyal bilgiler eğitiminde kullanımı. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 6(1), 49-69.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, E. G., & Baş, Ö. (2023). İlkokul Türkçe dersinde sınıf öğretmenlerinin grafik düzenleyicileri kullanımı üzerine nitel bir araştırma. *Trakya Eğitim Dergisi*, 13(1), 576-592.
- Yılmaz, K., & Çolak, R. (2012). Sosyal bilgiler öğretiminde kavram haritaları kullanımının öğrencilerin tutum, akademik başarı ve bilgilerinin kalıcılık düzeylerine etkisi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 1(1), 1-16.